

Uz dnevnik autorica je iskoristila i autobiografsku građu što ju je sabrala vodeći razgovore s piscima dnevnika. U uvodnim komentarima svakom dnevniku upoznaje nas s tim zanimljivim ličnostima.

Jedan, nekad blizak fašističkoj ideji, doživljava talijansku ratnu kampanju u Africi kao slom te ideje. Doista, u svom budućem životu više se nikad neće zalagati ni angažirati u politici.

Drugi svoje ratovanje u Grčkoj i zarobljeništvo u Njemačkoj promatra očima seljaka. Opisuje glad, bolest, nastojanje da izbjegne teži rad i opasnije vojne dužnosti; njegov svijet jedva da dodiruje onaj rat koji poznajemo iz povijesnopolitičkih opisa. Taj "veliki" rat, rat što ga vode moćni, i u kojem su pojedinci tek pioni, kao da se događa u nekom drugom svijetu koji tek dodiruje pojedinčevu ratnu svakodnevicu.

Treći se kao okupacijski vojnik našao u Jugoslaviji. Nakon kapitulacije Nijemci talijanskim vojnicima ne dopuštaju povratak kući, pa se ovi pridružuju jugoslavenskim partizanima, nadajući se da će se tako brže dokopati domovine - Italije. Dojučerašnji "rebelli" - pobunjenici postaju sad sudrugovi u borbi. Taj treći vojnik doživljava teške borbe u Sandžaku, smrzavaju mu se noge, dospijeva u partizansku bolnicu (bez lijekova i osnovnih uvjeta za čistoću i medicinsku njegu), da bi napokon bio zarobljen od Nijemaca. Zbog ozeblina i gangrene amputirana mu je noga i tako dočekuje kraj rata.

Ova knjiga nastala je u talijanskoj antropološkoj praksi istraživanja pripovijedanja o životu i životnih povijesti. Polazi se od pretpostavke da pričanje o životu otkriva pojedinca, njegovo viđenje svakodnevice u datom povijesnom razdoblju. Kao iskaz o svakodnevici autobiografsko pripovijedanje postaje ogledalom socijalne povijesti. U prvom je planu individua, promjene njenih stavova na temelju osobnih iskustava. Središnji događaji nipošto nisu neka zbivanja kojima je povijest dala uzvišeno zvanje velike "bitke", "pobjede" i "poraza", već pojedinačni trenuci koji određuju životno iskustvo pojedinca.

Izvrstan predgovor knjizi napisao je Pietro Clemente. Osvrće se na objavljivanje biografskih zapisa koje ima određenu tradiciju u Italiji: često su ti zapisi skupljani s naiivnom, gotovo ideološkom tendencijom kao "protu-priče", protiv vlasti i moćnih, protiv službene povijesti. Clemente smatra da sadašnje objavljivanje različitih biografskih zapisa u Italiji tvori nov dokumentacijski sustav s novom relevantnošću s obzirom na povijesno i društveno istraživanje. U tom smislu razvija se i jedan novi projekt tzv. arhiv na pučku pismenost. Pojedinačni dokumenti postaju izvor intelektualne spoznaje.

Ne mogu završiti ovaj prikaz a da se, nažalost, ne osvrnem na naša etnološka i folkloristička istraživanja, koja, iako je napisano nekoliko izvrsnih teorijskih i preglednih članaka o pričanjima o životu (v. M. Bošković-Stulli, u novije vrijeme M. Velčić) još uopće nisu usvojila biografsku metodu kao način skupljanja izvanredno relevantne građe, ne samo za etnologiju i antropologiju nego, kako reče Clemente, uopće za intelektualnu spoznaju. Kad bismo samo uzeli temu rata. O njoj imamo mnoštvo memoarske literature, mahom vodećih ljudi u ratnim zbivanjima. Oni se bave političkim pitanjima i sukobima, vide rat ideološkim očima u njegovim uzvisivanjima i padovima. A što je s viđenjima svakodnevice, sa stavovima takozvanih običnih ljudi koji rat zacijelo nisu doživljavali samo u svjetlu ideologije. Ako su ideološki pogledi dosad sprečavali naš pristup povijesti ratne svakodnevice, ne bi li već bilo vrijeme da se s tim temama uhvatimo ukoštac?

Dunja RIHTMAN-AUGUŠTIN

Knjiga je zbornik radova koji su bili predstavljeni na Trećoj folklorističkoj američko-mađarskoj konferenciji, održanoj u Budimpešti 16-22. kolovoza 1987. o temi pripovijedanja o životu. Termin "povijest o životu" (engl. "life history") "prokrijumčarili" su u akademske tekstove najprije antropolozi i folkloristi, a kasnije sociolozi. Riječ je uglavnom o usmenim (auto)biografskim oblicima koji se pripovijedaju u svrhu

Life History as Cultural Construction/Performance,
edited by Tomás Hofer and Péter Niedermüller, The Ethnographic Institute of the Hungarian Academy of Sciences., Budapest 1988, 490 str.

istraživanja tzv. biografskih modela. Istraživači skupljaju na terenu različite oblike autobiografskog kazivanja. Svoje kazivače navode da im pričaju anegdote iz osobnog života, da im se ispovijedaju ili da se prisjete uspomena iz pojedinog razdoblja njihova života. Na temelju dobivenog materijala izvode se zaključci o kulturno-povijesnom kontekstu koji utječe na strukturu života pojedinca. Naime, svaka kultura, svako društvo pribavlja svojim članovima neke vrste "općeg scenarija" za predstavljanje životnog vijeka i životnih razdoblja. Zahvaljujući tom scenariju mi "znamo" gdje su granice među pojedinim periodima, kad treba iskazati prijelaze, navodi nas da uočavamo "prijelomna razdoblja" života i općenito uvlači društvena značenja u predstave osobnog identiteta i pripovjedne strategije biografskih modela.

U knjizi je zastupljeno sveukupno 17 radova, pisanih iz pera istaknutih američkih i mađarskih folklorista. Među njima je i rad dr. **Dunje Rihtman-Auguštin** koja je kao predstavnik jugoslavenske etnologije i kao gošća bila pozvana da sudjeluje u radu Konferencije. Tekstovi su podijeljeni u tri dijela s ovim naslovima: kulturno prenošenje modela o životnom vijeku, oblici osvrta na život vezani uz određenu sredinu, te povijesni pritisci i pojedinačne strategije. Uvodni tekst napisao je **Tamás Hofer**, a zaključnu napomenu sastavio je još jedan gost skupa - **Hermann Bausinger**.

Tematski radovi pripovijedanja o osobnom životu otkrivaju nekoliko krupnih i metodološki osjetljivih tema u sklopu antropoloških istraživanja. Treba odmah reći da sve one pogađaju zapletene odnose između društva, povijesti i pojedinačnih ljudskih života. Točnije, riječ je o interdisciplinarnom prostoru unutar kojeg suvremeni folkloristi nastoje razumjeti mehanizam prema kojemu se predstave pojedinačnih ljudskih sudbina artikuliraju jedino kao društvene konstrukcije, kao proizvodi određene kulture. Naime, pojedinačni identiteti žive kao osobne putanje. Prepoznamo ih najčešće kao profesionalne karijere, ljubavne ili obiteljske živote - ali oni nisu posljedica kontinuiteta postojanja, nego, obratno, naše se postojanje sastoji u neprekidnom redefiniranju tih putanja. U tom smislu naše priče jesu naši životi. Odgovoriti na pitanje kako društvene uloge, spol, mediji i povijesni kontekst utječu na izgradnju autobiografskih predstava, odnosno, kako društveni interesi rukovode konkretnom pričom o životu, osnovni je metodološki zadatak što ga nastoje ispuniti raznolika istraživanja o kojima govore autori predstavljeni ovom knjigom.

Jedni će nastojati pratiti promjene koje su doživjeli životni projekti u suvremenim biografskim oblicima s obzirom na klasične oblike usmenog pripovijedanja (**Dégh, Apte, Dömötör**). Drugi će nastojati objelodaniti utjecaj istraživačkog konteksta na autobiografska kazivanja s terena, pokazati kako istraživački projekti reguliraju biografije kazivača i kako se tu proizvode "naručene" osobne priče (**Oring, Pataki**). Treći će pratiti vrlo konkretne i uglavnom zapostavljene biografije kao što su, naprimjer, osmrtnice, ispovijesti emigranata, lovačke priče (**Rihtman-Auguštin, Carpenter, Huseby-Darvas, Bauman**). U te se metodološke smjernice i pod utjecajem feminističkih studija upleću također istraživanja žene i ženskih biografskih modela (**Dégh, Babcock, Klaniczay**).

Izdvajamo dva rada teorijske naravi s kritičkim pogledom na etnografsku praksu. Prvi je pod naslovom: **Autoriziranje života** pisala američka antropološkinja **Barbara Kirshenblatt-Gimblett**, a bavi se strategijama predstavljanja subjekta u oblicima autobiografskog kazivanja. Autorica polazi od pretpostavke da tekst uz pomoć retorike prvog lica stvara iluziju potpune prisutnosti autora i prirodnosti njegovog govora. Osobni iskazi imaju poseban status u (američkoj) etnografiji zato što već niz godina služe kao metoda u istraživanju ne samo kompliciranih odnosa između jedne kulture u drugu. Pritom veliku ulogu imaju iskazi temeljeni na sjećanjima iz djetinjstva. Osjetljivost za takav metodološki pristup potaknula je antropologe da analiziraju konvencije etnografskog pisanja i da kritički proučavaju uvjete pod kojima nastoje "autobiografski etnografski eksperiment". Kad se naime osobna priča kazivača predstavi kao (pri)povijest predstavnika određene kulturno-društvene zajednice, stvara se iluzija da taj što kaže "ja" ujedno i rukovodi konvencijama sebpredstavljanja. Zbiva se, međutim, nešto drugo. Dolazi do premještanja autorstva, kaže B. Kirshenblatt-Gimblett: izvorno osobno kazivanje prepoznaje se tek posredstvom "priče" istraživača. "Ja" koje pripovijeda predstavljeno je u okviru "mi" koji smo slušali, razgovarali, otkrili, transkribirali, opisali, analizirali i koji sada govorimo u ime čitave te prakse. Autorica naglašava moralno-

ideološke implikacije procesa autorizacije, procesa kojeg jednostavno zovemo: pripremanje snimljenog materijala za tisak.

Drugi tekst s kritičkim pogledom na istraživanje kulture kroz tuđe životne pripovijesti napisao je predstavnik mađarske etnografije - Péter Niedermüller - pod naslovom: **Od pričanja o životu prema povijesti života: povijesni kontekst, društveni procesi i biografska metoda.** Autor polazi od zapažanja o dvama istovremenim shvaćanjima osobnih kazivanja. Prema jednom, "life history" je znanstvena metoda koja služi kao legitiman način dolaženja do povijesnih, etnoloških, antropoloških, folklorističkih i socioloških podataka. Prema drugima, riječ je o iskazima koji su nametnuli "obične ljude" kao temu u sklopu društvenih disciplina i kao problem vrijedan pažnje. Tu povijest života nije metoda, nego društveno-jezična tvorevina s otiscima subjektivnog iskustva. S jedne strane, dakle, ona je znanstveni instrument; s druge - autonomno područje istraživanja. Autor se zalaže za koncepciju prema kojoj su priče o životu društvena činjenica. U tom smislu one nam pružaju uvid u skrivene slojeve života i svijeta, dopuštaju nam da razumijemo strukturu mišljenja pojedinaca kao nosilaca određene kulture, te da bolje upoznamo našu svakodnevicu - povijest međuljudskih odnosa i raznovrsnost društvenih situacija.

Mirna VELČIĆ

Riječ je o trećoj knjizi iz pera jednog od vodećih američkih folklorisa, pisane u duhu američke etnografije komunikacije. Richard Bauman se upisuje u interdisciplinarni prostor između lingvistike (semiotike) i antropologije i piše teorijsku knjigu na predlošku svojih petnaestogodišnjih terenskih istraživanja u Texasu. Da je autorova namjera bila pomirenje teorije i terenske prakse, govore naslovi pojedinih poglavlja. Oni su, naime, osim uvoda i zaključka, dosljedno formulirani u dva "jezika": na teksaškom dijalektu i jezikom teorije. Svako se poglavlje tako već u naslovu sastoji iz dva dijela i dva "glasa" - izreke teksaških kazivača i problema što ga postavlja istraživač:

Richard Bauman, Story, Performance, and Event, Contextual Studies of Oral Narrative, Cambridge University Press, New York 1986, 130 str. (Cambridge Studies in Oral and Literature Culture, 10)

1. Uvod: Priča, izvedba i događaj
2. "Čovjek koji ima više od jednog psa, lagat će ti" (u dijalektu): Kontekstualno istraživanje izrazitog laganja
3. "Navek smo spelavali šale": Manipulacija s gledištem u pričama o osobnim zgodama
4. "K vragu, da, al' ni tak mlad": Upravni govor kao korektiv s komičkim učinkom
5. "A sad ću u detalje, je li ne": Pripovjedno variranje i premještanje konteksta tradicionalnog usmenog pripovijedanja
6. Zaključak

Baumana ne zanima usmeno pripovijedanje općenito, nego vrlo konkretni i specifični oblici kao što su: šale (vicevi), lovačke priče, neslane šale na račun nekog od prisutnih slušalaca, lokalne anegdote. To su dakle takvi oblici kroz koje na uočljiv način probijaju osobine umijeća pripovijedanja, a koje obično vezujemo uz talentirane "pripovjedače iz naroda". To su, naprimjer, "paprena" duhovitost, dovitljivost u razvijanju priče, sklonost k izmišljanju, pretjerivanju, izazivanje upadica sa strane i slično. To su, dakle, oblici usmenog pripovijedanja kod kojih razina izvedbe igra bitnu ulogu u konstituiranju smisla. Nije stoga slučajno da se ti oblici, inače predstavljeni u transkribiranom materijalu, nude kao primjeri za osnovnu metodološku pretpostavku na kojoj raste ova knjiga, a to je istraživanje smisla usmenih pripovjednih oblika iz konteksta samog izvođenja.

Središnji problem Baumanove analize je veza između ispričanih događaja, pripovjednih tekstova i situacija u kojima se pripovijedanje odvija. Tu vezu autor osmišljava primjenjujući temeljitu formalnu analizu transkribiranog materijala, te u duhu američke analize diskursa preispituje način na koji je pripovijedanje ispunjeno. Time se autor svrstava među one folkloriste koji su dokazivali zavisnost oblika i funkcije: sve